קידוש היום מפני שקידוש היום קודם לכבוד יום [א](וכבוד לילה) ואם איתא לישבקיה עד למחר וליעביד ביה תרתי א"ל [ב]חביבה מצוה בשעתה ומי אמרינן חביבה מצוה בשעתה והא [ג]תניא הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואחר כך אומר הבדלה על הכוס [ה]ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו עד לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתה א"ל אנא לא חכימא' אנא ולא חוזאה אנא ולא יחידא' אנא אלא גמרנא וסדרנא אנא וכן מורין בבי מדרשא כוותי [ד]שאני לן בין עיולי יומא לאפוקי יומא עיולי יומא כל כמה דמקדמינן ליה עדיף ומחבבינן ליה אפוקי יומא מאחרינן ליה כי היכי דלא ליהוי עלן כטונא שמע מינה מיהא מתני' תמני ש"מ [ו]המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וש"מ [ז]ברכה טעונה כוס וש"מ [ח]כוס של ברכה צריך שיעור וש"מ [ט]המברך צריך שיטעו' וש"מ [י]טעמו פגמו וש"מ [כ]טעם מבדיל

ושמע

ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתה. דלא מבדיל מקמי סעודתא דהוי שעת הבדלה: לא חכימא אנא. דלא אמינא ליה אלא מדעתאי להא דחביבה מצוה בשעתה: ולא חוזאה אנא. מגיד: ולא אמינא ליה משמיה דגברא יחידאה: אלא גמרנא אנא. כך שמעתי בישיבה: וסדרנא אנא. מסדר שמועות לפני רבותי תמיד: עיולי יומא. מחבבינא ליה ועבדינן קידוש מאורתא כי היכי דלנקטיה עילוון הייא: אפוקי יומא. כגון אבדלתא: מאחרינן ליה. היכא דאין לו אלא כוס אחד עד לאחר המזון: שמע מינה המבדיל בתפלה כו'. דקתני הנכנס לביתו במוצאי שבת מבדיל אף על גב דסתם בני אדם מבדילין בתפלה: וש"מ ברכה טעונה כוס. ברכת המזון: ושמע מינה (ברכת המזון) [כוס] (א) של ברכ' צריך שיעור. דאי לא צריך שיעור ניחלקי' לתרי: ושמע מינה צריך המברך שיטעום. דאי לא טעים ליה ניברך עליה תרי זימני: ושמע מינה טעמו פגמו. כבר מברכת המזון:

ואליבא

רשב"ם

קידוש היום. קידוש הלילה שמקדשין את היום על הכוס בלילה קודם לכבוד יום שלא ישתה אותו באמצע סעודה אלא יקדש בו בלילה קודם אכילה: **ולעביד ביה תרתי.** קידוש היום והוי נמי כבוד היום קצת אע"פ שאינה בתוך הסעודה: **חביבה מצוה בשעתה.** כדאמר באלו דברים (לעיל דף סח:) שהרי הקטר חלבים ואברים כשרים כל הלילה ואין ממתינין להם בשבת עד שתחשך שנא' (במדבר כח) עולת שבת בשבתו הלכך יקדש בו בלילה ולא ימתין בו עד מחר: **ומי אמרינן.** גבי ברכה חביבה מצוה בשעתה: **ומשלשלן כולן לאחריו.** לאחר ברכת המזון יין נר בשמים והבדלה כב"ש אליבא דר' יהודה והכי מפרש' לקמיה [קו.] ולא אמר חביבה מצוה בשעתה דלא מבדיל מקמי מזון דהויא שעת הבדלה: **לא חכימא אנא.** לא אמינא לה מדעתאי להא דחביבה מצוה בשעתה: **ולא חוזאה אנא.** מגיד: ולא אמינא לה משמיה דגברא יחידאה: **אלא גמרנא אנא.** כך שמעתי בישיבה: **וסדרנא אנא.** מסדר שמועותי לפני רבותי כך מפרש רבינו שלמה. ובתלמידי רבינו יצחק כתב ה"ג לא חכימא ולא גמרנא אנא אלא מסדרנא אנא וה"ל פי' הדבר כן לא חכימא אנא לומר מה שאמרתי מעצמי מקדש והולך כל היום כולו וגם לתרץ חביבה מצוה בשעתה ולא גמרנא אנא לא למדתי דבר זה מרבותי בסדר קידוש אלא סדרנא אנא כל סדרי ברכות קידוש והבדלה נתתי לב נהן לברר את כולן לא נתיישבתי עד שעמדתי על עיקרן ועל סדרן להורות לעולם כן: **עיולי יומא.** מחבבינן ליה ועבדינן קידושא מאורתא כי היכי דלינקטי עילוון היא דחביבה מצוה בשעתה וזריזין מקדימין למצוה: **אפוקי יומא.** כגון הבדלה מאחרינן ליה היכא דאשכחן שום עילה לאחוריה כגון היכא דאין לו אלא כוס אחד דמאחרינן ליה עד לאחר המזון: **שמע מינה המבדיל בתפלה כו'.** דקתני הנכנס לביתו במוצאי שבת מבדיל ואע"ג דסתם בני אדם מבדילין בתפלה: **ש"מ ברכה טעונה כוס.** ברכת המזון: **וש"מ כוס של ברכה צריך שיעור.** רביעית לוג דאי לא תימא הכי דצריך שיעור לחלקיה לתרי: **וש"מ המברך צריך שיטעום.** או הוא או אחד מן השומעים ובשתיית אחד מהן יצאו כולן כדאמר בעירובין בפרק בכל מערבין (דף מ:) דאמר התם ליברך עליה ולינחיה ומשני המברך צריך שיטעום וליתביה לינוקא לית הלכתא כרב אחא בר יעקב דאתי למיסרך וביום הכפורים קאי וש"מ דהמברך צריך שיטעום לכתחלה ואם לא טעם כי אם אחד מהן יצאו כולן ידי חובתן אבל אין מברכין על הכוס אם לא ישתה א' ממנו ואפילו בשתיית תינוק שפיר דמי ומברייתא זו שמעינן דצריך שיטעום דאי לא טעים ליה ליברך עליה תרי זימני הבדלה בשעתה בלא שתיה וברכת המזון בשעתה וישתה: **וש"מ טעמו פגמו.** לברכת המזון מדלא מבדיל ברישא קודם אכילה ושותה ומשייר המותר לברכת המזון: **וש"מ טעם מבדיל.** אף על פי שאכל מבדיל ולא ימתין עד למחר קודם אכילה דאיכא למאן דאמר לקמן (דף קו:) טעם אינו מבדיל. הכא לא גרסי' טעם אינו מקדש:

ושמע

שמע מינה תמני. תימה דהוה מצי למימר תשע שמע מינה שמותר לאכול קודם הבדלה כשאין לו אלא כוס אחד ולפירוש רבינו ניסים (ב) דמיירי כשהתחיל לאכול מבעוד יום ניחא אך קשה על פירושו כדפי' לעיל: **שמע** מינה המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס. וא"ת בפרק אין עומדין (ברכות דף לג.) דאמר ליה רבינא לרבא הלכתא מאי א"ל כקידושא מה קידושא בתפלה ועל הכוס אף הבדלה אמאי לא פשט ליה מברייתא דהכא וי"ל משום דאיכא ברייתא התם שסוברת שא"צ להבדיל בשניהם דקתני המבדיל בזו ובזו ינוחו לו ברכות על ראשו (ג) והכא דמשמע ליה דודאי הבדיל בתפלה אף על גב דאיכא דלא מבדלי מדאמר המבדיל בזה ובזה כו' משום דרוב בני אדם מבדילים בתפלה: **שמע** מינה ברכה טעונה כוס. קצת משמע דאפילו ביחיד טעונה כוס דהנכנס משמע שהוא יחידי וכן משמע לקמן (דף קיז:) דתנן שלישי אומר עליו ברכת המזון וקאמר בגמ' שמע מינה בהמ"ז טעונה כוס וארבעה כוסות תיקנו אפילו ביחידי מיהו יש לדחות משום דבהמ"ז טעונה כוס בג' תיקנו בפסח אפילו ביחיד כוס לברכת המזון דאי בשום פעם אינה צריכה מה ענין כוס בבהמ"ז היה להם לתקן שיר לכוס שלישי והעולם אין נוהגין לברך בהמ"ז על הכוס אלא בג' ורבינו שלמה בן רבינו מאיר אומר להטעין כוס אפילו ביחיד וכן מוכח במדרש שוחר טוב על קרא דשני רשעים שברת ועוד מוכיח מורי הר"ר יחיאל דטעונה כוס אפילו ביחיד דאי אינה טעונה כוס למה מניחו אחר המזון יבדיל לפני המזון ויאכל כל אחד בעצמו ואז לא תהא טעונה כוס וא"ת לר"ג דאמר בכיצד מברכין (ברכות דף מד.) דכל ז' מינין טעונין ג' ברכות דהיינו בהמ"ז ואם יצטרך כוס גם אותו כוס יצטרך כוס אחר א"כ לא יפטר לעולם וי"ל דלא תקנו כוס אלא אחר סעודת לחם ולה"ג שאין לברך על הגפן אחר בהמ"ז אתי נמי (ל) שפיר ונראה דכן הלכה דבהמ"ז טעונה כוס ובאלו דברים (שם דף נב.) דאיכא ברייתא דסברה אינה טעונה מוקי לה התם כתנאי אליבא דב"ש: **וש"מ** כוס של ברכה צריך שיעור. פי' מדלאו מחלקו לב' כוסות ותימה דהא מדקתני אין אלא כוס א' משמע דאין לו כלי אחר דהכי אמרי' בברכות באלו דברים (ג"ז שם) דקאמר התם וסברי ב"ש בהמ"ז טעונה כוס והתנן בא להם יין אחר המזון ואין לו אלא כוס אחד מברך על היין ואח"כ מברך על המזון מאי לאו דמברך עליה ושתי ליה מיד לא דמברך ומנח ליה ולא שתי ומניחו לבהמ"ז והאמר מר המברך צריך שיטעום דטעים ליה בידיה שיניח מעט מן היין בידו וישתה ולא יפגום ומיירי שאין שם רביעית בלאגוס משמע מדמוקי לה בטעים ליה בידיה ולא קאמר שיניח היתר מרביעית בכלי אחר משום דקתני אין לו אלא כוס אחד היינו אין לו אלא כלי אחד וי"ל דהתם כיון דמיירי דאיכא טפי מרביעית א"כ אין לו אלא כוס אחד היינו על כרחך כלי אחד דאי לענין דליכא שני רביעית קאמר הלא א"צ שיעור לברך על היין לשתות דאפילו אמשהו מברך שלא יהנה בלא ברכה והרי יכול לברך ולשתות העודף על הרביעית ורביעית הנשאר יניח לברכת המזון אלא אין לו אלא כלי אחד קאמר אבל הכא אין לו אלא כוס אחד אין נראה דכלי אחד קאמר דהא הנכנס לביתו קתני שלא התחיל לאכול ואי אפשר שלא ימצא כלי אחר דמסתמא לא איירי בגברא ערטילאי הלכך ע"כ לענין דאין לו שני שיעורין קאמר ובברכות דמיירי בבא להם יין על השלחן אפשר שאין לו על השלחן אלא כלי אחד: **ש"מ** טעם מבדיל. ולא ימתין עד למחר קודם אכילה: **שמע** מינה טעמו פגמו. נראה דס"ד דאיכא טפי מרביעית ומשום דליכא שתי רביעיות קרי ליה כוס אחד והשתא מוכח שפיר דטעמו פגמו אף על גב דכוס של ברכה צריך שיעור נהי דצריך שיעור יטעום מלא לוגמיו היתר על הרביעית והרביעית יניח לבהמ"ז ורב אשי דחי דמיירי דליכא שיעור טעימה יותר מרביעית דאם טעמו חסר שיעורו ומיהו קשה היכי מוכח טעמו פגמו מדלא טעם העודף אכתי תיקשי ליה אמאי לא טעים ליה בידיה או בכלי אחר כדאמר באלו דברים וי"ל בכוס חובה כגון הבדלה ובהמ"ז וקידוש צריך לשתות מכוס שיש בו רביעית הלכך לא אפשר למיטעם בידיה או בכלי אחר אבל בברכות דלא איירי בכוס חובה אפשר לתקן ע"י דטעים ליה בידיה:

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה יג טוש"ע א"ח סי' רצט סעיף ד:
כט ב מיי' שם הלכה ו סמג עשין כט [טוש"ע א"ח סי' רצד ס"א]:
ל ג מיי' פ"ז מהלכות ברכות הל' טו סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' קפב ס"א:
לא ד מיי' שם הלכה יד ופכ"ט מהל' שבת הלכה ז טוש"ע א"ח סי' רעא סעיף יא:
לב ה מיי' פ"ו מהל' ברכות הלכה טו ופכ"ט מהל' שבת הל"ו טוש"ע א"ח סי' קצ ס"ד וסי' רעא סעיף יד:
לג ו מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכ' כח טוש"ע א"ח סי' קפג ס"ג:
לד ז מיי' שם הלכה ה סמג עשין כט טוש"ע א"ח סי' רצט ס"ה:

* * *

רבינו חננאל

ופרקינן חביבה מצוה בשעתה. כלומר כיון שהלילה קודם לקידושה מן היום. אין מעבירין מצות הקידוש מן הלילה עד למחר. איני והתניא הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואומר הבדלה. ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן לאחריו. הנה מאחרת ההבדלה לאחר המזון ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתה. ופרקינן שאני עיולי יומא מאפוקי יומא. עיולי יומא מחבבינן ליה ולא מאחרינן ליה. אפוקי יומא דהיא חליא בהבדלה מאחרינן ליה. ואסיקנא ש"מ מיהא מתניתא תמני. וסימני תלתא כסי ותלתא טעמי ושתי קדושות. מדקתני מבדיל על הכוס, ש"מ שהמבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס. ומדקתני מניחו לאחר המזון, ש"מ ברכת המזון טעונה כוס. ומדלא מבדיל במקצתו, ש"מ כוס של ברכה צריך שיעור כדי רביעית ואין לו אלא שיעור אחד. ומדלא קתני מבדיל ומניחו לאחר המזון ומברך עוד עליו ברכת המזון, ש"מ דאסור לו לברך עד שיטעום. וש"מ טעמו פגמו לברכה. ושמע מינה טעם מבדיל מדקתני ומשלשלן כלן בברכת המזון.

מסורת הש"ס

א) ב"ל ל"ג, ב) [לעיל סח: וש"נ], ג) לעיל דף קב: [וש"נ], ד) [ברכות נב.], ה) שם נג. [שבת קנ: לקמן קו.], ו) [לקמן קז: ז) [ברכות נב.], ח) [שם ועירובין מ:], ט) [ברכות נב.], י) [לקמן קו: קו.], כ) [ומסקנא דהתם אם הבדיל בזו ולא הבדיל בזו ינוחו לו ברכות על ראשו], ל) [וע"ע תוס' ברכות נ. ד"ה נתן].

* * *

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ושמע מינה כוס של ברכה בהמ"ז צריך שיעור כצ"ל: (ב) תוס' ד"ה שמע מינה וכו' ולפירוש רבינו ניסים. נ"ב לעיל דף ק"ב ע"ב בד"ה מניחו:

* * *

גליון הש"ס

גמ' וש"מ ברכה טעונה כוס. עי' פ"א מ"ד דדמאי וברע"ש שם:

* * *

מוסף רש"י

חביבה מצוה בשעתה. צריכים אנו למהנה (חולין נד:). ומשלשלן. לשון שלשלת, כלומר סודרן לאחר המזון (ברכות נב.). ברכה טעונה כוס. ברכת המזון, דקתני מניחו לאחר המזון (שם). טעמו פגמו. לברכת המזון ולקדוש ולהבדלה (שם).